

~~K₂ 130
1~~

$$581.6 + 581.9)(479.22)$$

პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

პროფ. ი. ქუთათელაძე

გოგინათი ხნოგეგი ველურად მოგარდ
საჭირო მხინარითა უმსახებ

(ამონაბეჭდი სტატკორის დღიურიდან)

მ.გ. 2019-2012

საქ. სტატ. ცენტრ. სამმართველო
თფილისი — 1929 წ.

ზოგიერთი ცნობები ველურად მოზარდ საჭირო მცენარეთა შესახებ.

როგორც ცნობილია საქართველოს ტყე და მინდორ-ველი მეტად მდიდარია მკურნალობაში სახმად ველურად მოზარდ მცენარეებით. უკანასკნელთა მოკრეფა მცირეოდენ ფარგლებში ყოველთვის წარმოებდ მის შემდეგ, რაც მოსახლეობა გაეცნო აღნიშნულ მცენარეთა თვისებებს და შეგროვილ მასალას იყენებდა მკურნალობის მიზნით.

ველურად მოზარდ მცენარეების შედარებით დიდი რაოდენობით (სავაჭრო მიზნით) შეგროვება დაიწყო საქართველოში მის შემდეგ, რაც აქ გაიხსნა პირველი სახაზინო აფთიაქი. ვინაიდან ზემოხსენებულ აფთიაქის მოთხოვნილება მეტად დიდი იყო, რადგან მას არა მარტო ტფილისის და მის ახლო მახლო მდებარე სოფლების მცხოვრებთა მოთხოვნილების დაკმაყოფილება უხდებოდა, არამედ საქართველოში იმ დროს არსებულ რუსეთის ჯარების მოთხოვნილებაც, შემოზიდვა წამლების კი სიძნელეს წარმოადგენდა, ამიტომ აფთიაქი აწარმოებდა სამკურნალ-წამლო მცენარეთა მოკრეფა-მოგროვებას თავის საკუთარ ბაღში (ყოფილ დედოფალ მარიამის ბაღი ტფილისში), ღამავე დროს აფთიაქი ხელს უწყობდა ველურად მოზარდ, მკურნალო

ბაში სახმარ, მცენარეთა შეგროვებას ტფილისის გარე-
დაც) ხელის შეწყობა იმაში გამოიხატებოდა, რომ გლე-
ხების მიერ შეგროვილ საჭირო ბალახების ნაწილებს,
იგი სიამოვნებით ღებულობდა. ველურად მოზარდ სამ-
კურნალ-წამლო მცენარეთა, მოგროვებას თაოსნობდა
გლენი, ვინმე აფრიამ ტერტერაშვილი, რომელსაც ამა
თუ იმ საჭირო მცენარის ნაწილების შესაგროვებლად
იმ მიზნით, რომ დაგროვების დრო არ გაეშვა, მთელი
სოფლები გამოჰყავდა. შეგროვილ მასალას აწოდებდა
სახაზინო აფთიაქს, რომლის ლაბორატორიაში წარმო-
ებდა მისი გადამუშავება. საინტერესოა რომ, როგორც
ამ აფთიაქის გამგე ნიკიტინის რაპორტიდან ჩანს,
ჯერ კიდევ ასი წლის წინეთ მხოლოდ ზოგიერთ
სამკურნალ-წამლო ნედლი ბალახეულობა რუსეთიდან
შემოჰქონდათ და ისიც ისეთი, რომელიც საქართვე-
ლოს არე მარეზე არ იზრდებოდა. დანარჩენ შემთხვე-
ვაში კი სახაზინო აფთიაქი იყენებდა ადგილობრივ
მოზარდ მცენარეებს ნედლი მასალის სახით. შემდეგ,
როდესაც აფთიაქების ქსელის გაფართოვება დაიწყო,
დაიწყეს ნედლი მასალის რუსეთიდან შემოზიდვა. ეს
იმით აიხსნება, რომ გლენი ტერტერაშვილის თაოს-
ნობას თავის დროზე საჭირო ყურადღება არ მია-
ქცია ადგილობრივმა მთაგრობამ და მის სათანადო
ორგანიზაციამ, რომელიც ამ საქმით დაინტერესე-
ბული უნდა ყოფილ იყო.

ასეთი გულგრილობა გრძელდებოდა ჩვენში საბ-
ჭოთა ხელის უფლების დამყარებამდე, რის შემდეგ
ამ საქმეს დიდი ყურადღება ექცევა. სამკურნალ-
წამლო მცენარეთა შეკრეფა - მოგროვების საკითხს
შეეხო პარველად ამიერ კავკასიის სახელმწიფო ვაჭ-

რობა (ზაკგასტორგი) და ~~შემდეგ~~ სახმედვაჭრობა 1927 წელს დაგოსმედტორგბრომში. ორთავე დაწესებულებათა უმთავრესი ყურადღება მიქცეული იყო რწყილი კალიას ყვავილებისა, შმაგას ფოთლებისა, საღების გორგომილების და კატაბალახას ფესვების მოგროვებაზე: შეგროვილ მცენარეთა ნაწილების საერთო რაოდენობამ თუმცა მიაღწია კიდევ 1500 ფუთს, მაგრამ საქმის არა რაციონალურად დაყენებისა გამო, ველურად მოზარდ მცენარეთა შეკრეფა-მოგროვების საქმე მაინც შეფერხდა.

სველურად მოზარდ საჭირო მცენარეთა ნაწილების შეგროვება 1928 წელში პირველად იკისრა სახმედვაჭრობამ და შეაგროვა კიდევ წითელი გვირილას ყვავილები 780 ფუთის რაოდენობით და 540 ფუთი შმაგას ფოთლების გლენების დახმარებით.

სახმედვაჭრობას გათვალისწინებული აქვს მიმდინარე წელს გააფართოვოს თავის სამოქმედო ასპარეზი სამკურნალ-წამლო მცენარეთა შეგროვების დარგში. ამიტომ მეტად სასურველია, რომ ამ საქმეში რაც შეიძლება ფართოდ ჩაებას გლენობა, რომლისათვის მკურნალობაში სახმარ მცენარეთა მოგროვების საქმე, შეიძლება ითქვას, ახალია და ამასთანავე შემოსავლიანიც.

აქ მხოლოდ საჭიროა გლენმა იცოდეს, თუ რა, როდის და როგორ მოკრიფოს, რომ არ მოისპოს მცენარე, როგორ გააშროს და გამოიყენოს. აი სწორედ ამისათვის ჩვენ განვიზრახეთ, რამდენადაც მოკლუე წერილი საშუალებას მოგვცემს, იმ პირთ ვისაც ეს საქმე აინტერესებს, მივაწოდოთ ზოგიერთი ცნობები; მაგრამ, სანამ

წამოყენებულ საკითხების გაშუქებას შეჟღედებოდეთ, საკიროდ მიგვაჩნია აღვნიშნოთ, თუ როგორ დაიწყო ამიერ კავკასიაში რწყილი კალიას ან წითელი გვირილას ყვავილების შეგროვების საქმე.

სოფელ დჟალალ-ოღლუს მცხოვრები, სუმბათოვი ეწეოდა ვაჭრობას. მას ხშირად უხდებოდა მიმოსვლა სამხრეთ აზიაში. იქ მან დაინახა, რომ წითელი გვირილას ყვავილს ხმარობენ შინაურ მწერების დასაზოცად. როდესაც სუმბათოვი დაბრუნდა სამშობლოში, ურჩია თავის შვილს, სარქისს, რომ მას მიეყო ხელი გვირილას წითელი ყვავილების შეგროვებისათვის. მამის გარდაცვალების შემდეგ შვილმა მოკიდა ხელი ამ საქმეს, შეაგროვა წითელი გვირილას ყვავილები და დიდი სარგებლით გაჰყიდაკიდევ. როდესაც მან დაინახა, რომ წითელი გვირილას ყვავილების მოგროვება მართლაც სასარგებლო ყოფილა, მან გააძლიერა მუშაობა; ამასთანავე ცდილობდა კიდევ, რომ სხვას არ ესწავლა აღნიშნულ ყვავილების შეგროვება და არ გაეწია მისთვის მეტოქეობა. მიუხედავად ამისა, დჟალალ-ოღლუს მცხოვრებლებმა გაიგეს რომ სარქის სუმბათოვი ეწეოდა გვირილას ყვავილების შეგროვებას და მათაც მოჰკიდეს ხელი ამ საქმეს. ეს იყო ჯერ კიდევ 1818 წელს. მას შემდეგ სწარმოებს წითელი გვირილას ყვავილების მოგროვება და წლიდან წლამდე მოთხოვნილება მაზედ მატულობს კიდევ.

↳ მოყვანილი მაგალითი სავსებით ცხადყოფს იმ გარემოებას, რომ ველურად მოზარდ საჭირო მცენარეთა შეგროვების საქმე ჩვენში მეტად ხელსაყრელია. აი სწორედ ამისათვის ჩვენ გადავსწყვიტეთ შევეხოთ უკანასკნელს და გავაშუქოთ ზემოდ წამოყენებული საკითხები. საქართველოში ჩვენ გვხდება რამოდენიმე ასი სხვა

და სხვა სახელწოდების მკურნალობაში სახმარი და გამოსადეგი მცენარე. მათი აქ ჩამოთვლა, შეიძლება ითქვას, პირდაპირ შეუძლებელია და არც არის საჭირო. შეეჩერდებით მხოლოდ რამოდენიმე სახელწოდების მცენარეზე, რომლებზედაც დიდი მოთხოვნილებაა.

შმაგა ანუ გიჟანა (*Atropa Belladonna*) (რომელსაც კახეთში მრავალ ადგილას შეცთომით ძალყურძენს უწოდებენ, რომელთანაც არავითარი კავშირი არა აქვს) წარმოადგენს მრავალწლოვან მცენარეს, რომელიც სიმაღლით ჩვეულებრივად ერთ მეტრს აღწევს; მთებში ზოგიერთ ადგილს კი—არა იშვიათად ორ მეტრსაც. გეზდება დაბალ, ნახევრად ღია ტყეებში ან ნაკაფებში. გაზაფხულზე მისი აღმოცენება შეიძლება ითქვას ასწრებს ბალახის აღმოცენებას. შმაგას ღერო პირდაპირ მდგარი, არა ცხადკუთხოვანია და კენწოროსაკენ ჩანგლისებრ ტოტიანდება. ღერო ისე, როგორც ფოთლები, შემკულია მწებ ბუსუსებით. ფოთლები ასხია წყვილ-წყვილად დალაგებული ერთი მეორესთან ახლოს, რომელთა შორის ერთი ყოველთვის გაცილებით დიდია მეორეზე. მცენარის ძირა ფოთლები ყურწიანია და გაცილებით დიდი მცენარის ზედა ფოთლებთან შედარებით, რომელნიც თითქმის მჯდარ ფოთლებს წარმოადგენს. ფოთლები მთელ კედლიანია და ტიტველი, ან ოდნავ ბუსუსებიანი ქვედა მხრიდან. ყვავილობს უმეტეს ნაწილად მეორე წელს. ყვავილების ფერი ცვალებადია დაწყებული ღია ლურჯი ფერიდან მუქი იის ფერამდე. ყვავილობა გრძელდება $1\frac{1}{2}$ —2 თვეს. ნაყოფი ჯერ კიდევ უმწიფარი მწვანე ფერისაა, დაწიფებისას კი—შავდება. თუმცა მწიფე ნაყოფი ერთი შეხედვლებით შავია, მაგრამ თუ მასში მოთავსებულ წვეწვს გამოვუვშებთ, მას მუქი იის ფერი აქვს. ნაყოფში მოთავსებუ-

ლი თესლის რიცხვი ასორმოცდაათს აღწევს. ფოთ-
ლების მოკრეფას იწყებენ იმ დროიდან, როდესაც
ისინი დასრულდებიან. დასრულებული ფოთლები
თუ თავის დროზე არ იქნა მოკრეფილი, მათ უჩნდებ-
ა ყვითელი ლაქები, ესე იგი ფოთოლი იწყებს გახ-
მობას და, თუ კიდევ დააგვიანდა, ასეთი დასრულე-
ბული ფოთლები ჩამოცვივა. დასრულებულ ფოთლების
გვერდით ყოველთვის იმყოფება ჯერ კიდევ ახალგაზ-
რდა, ნორჩი ფოთლები, რომლებიც დასრულებულ ფო-
თლების მოკრეფის ან მათი ჩამოცვენის შემდეგ ორი-
სამი კვირის განმავლობაში დასრულდებიან და თუ არ
მოიკრიფა, ისინიც ისე ჩამოცვივა, როგორც პირველი.
მოკრეფისას, მიუხედავად იმისა მცენარე აყვავილებული
იქნება თუ არა, უნდა მოიკრიფოს მხოლოდ დასრულე-
ბული ფოთლები. თვით მოკრეფა უნდა წარმოებდეს
შშრაალ აზინდში და უნდა ედევნოს თვალყური, რომ
ფოთლებზე არ იქნეს ცვარი. თუ ფოთლებზე ცვარია,
იმ შემთხვევაში საჭიროა ნოცდა სანამ ცვარი გაშრე-
ბოდეს და მხოლოდ მერმე უნდა მოიკრიფოს. თუ ცვა-
რიანი ფოთლები იქნა მოკრეფილი ან გაშრობისას შემ-
თხვევით შესველდა ისინი, იმ შემთხვევაში ფოთლები
გაშავდება და თავის ღირებულებას დაკარგავს. თვით
გამშრალება უნდა ხდებოდეს ჩრდილში, რადგან მზის
სხივები აყვითლებს ფოთლებს და ამცირებს მათ ღირე-
ბულებას. გამშრაალ ფოთლებს უნდა ჰქონდეს მწვა-
ნე შეხედულება. ფოთლების გასაშრობათ შეიძლება
ისეთი სხვენის გამოყენება, რომელიც ღიაა გვერ-
დებიდან ჰაერის მოძრაობისათვის. მხოლოდ სხვენზე
ფოთლების პირდაპირ დაყრა არ შეიძლება, რადგან-
ნიავი ქვემოდან ფოთლებს ვერ გაუგლის და მათ დაო-
ბება მოხდება. ფოთლების გასაშლელად შეიძლება მოქ-

სოფილი იქნეს ჩელტები, რომლებიც სხვენზე ისე უნდა იყოს გაკეთებული, რომ მათ ქვემოდან ნიავი კარგად შედიოდეს. უფრო მიზანშეწონილია ისეთი სახლების სხვენების გამოყენება, რომელთა სახურავი თუნუქისაა, რადგან ასეთ სხვენზე სითბო უფრო მეტია. ჩელტებზე ფოთლები სქლად არ უნდა იყოს დაყრილი. საკმარისია 3—4 ფოთლის სისქე. ფოთლების გადატრიალება უნდა წარმოებდეს ყოველ დღე. თუ კარგი ამინდია, იმ შემთხვევაში ფოთლების გამშრალება ორ დღეშიაც დამთავრდება, რის შემდეგ გამშრალებული მასალა უნდა იქნეს მოთავსებული ტომრებში და შენახული ისე, რომ მზის სხივები არ უცქერდეს მათ.

ფოთლები, რომლებიც მცენარის სიცოცხლის მეორე წლის განმავლობაში აყვავილებამდე ან თვით აყვავილებისას იქნება მოკრეფილი, არის მაღალი ხარისხის; ის ფოთლები კი, რომლებიც მოკრეფილი იქნება მცენარის აყვავილების შემდეგ, შედარებით ნაკლები ხარისისაა, მაგრამ საესებით გამოსადეგი ფოთლების მოკრეფა გრძელდება მანამდე, სანამ რთვილი დაჰკრავს. რომ გლენმა რაც შეიძლება მეტი სარგებლობა ნახოს შმაგას ფოთლების შეგროვებიდან მან უნდა აწარმოოს შემოდგომამდე მხოლოდ დასრულებული ფოთლების დაკრეფა და არავითარ შემთხვევაში მცენარის ღერო არ უნდა მოჭრას, რადგან ის ამით იმავე ზაფხულის განმავლობაში ფოთლების შემდეგი მოკრეფის საშუალებას მოკლებული იქნება. შემოდგომაზე კი, როდესაც უკვე აგრილებას დაიწყებს, შეიძლება მოჭრილი იქნეს შმაგას ღეროები ნიადაგის ზემოთ ერთ ორ გოჯის სიმაღლეზე და გაკრეფილი მთლიანად. მართალია ეს ფოთლები შედარებით მცენარის აყვავილების დროს მოკრეფილ

ფოთლებთან უფრო ნაკლები ხარისხის იქნება, მაგრამ მათი გამოყენება თავისუფლად შეიძლება. რაც შეეხება მოკრეფილ ფოთლების გამშრალებას, უნდა ითქვას შემდეგი: ტყეში გამშრალებას ხშირად აწარმოებენ ხეების ჩრდილის ქვეშ. თვით ფოთლებს ჰყრიან მიწაზე, ბალახზე და გამშრალებულ ფოთლებს უყრიან თავს ფოცხით. ასეთი წესით ფოთლების გამშრალება არ არის რაციონალური, რადგან ჯერ ერთი, რომ გასამშრალებელი მასალა არ არის მთლიანად დაცული მზის სხივებისაგან, რომელიც როგორც ზემოდ იყო აღნიშნული, მათ აზიანებს და მერმე ისიც, რომ ბალახებზე დაყრილი ფოთლების მოხვეტისას, აუცილებლად შეკვეება ბალახის ნაწილები ან გარეშე ფოთლები, რითაც მცირდება მასალის ღირებულება. ამისთვის საჭიროა ასეთ ადგილებში ფოთლების გასაშრობად ამორჩეული იქნეს ღია ადგილი, დაიხუროს ბრეხნეტი ისე, როგორც კარავი და თარობათ კი გამოყენებულ იქნეს მოქსოვილი ბადეები, მიწა იქნეს მოსუფთავებული ბალახებიდან და, რომ უკვე გამშრალებული ფოთლები ქარმა არ წაიღოს, მოწყობილ საშრობს გვერდებზედაც გაუკეთდეს წვრილი ბადე. ფოთლების დასაყრელი ბადეები ისე უნდა იქნეს გაკეთებული, რომ მათ მზემ არ უნდა შეხედოს. ასეთ საშრობში გაცილებით უფრო მალე ხდება გამშრალება, ვიდრე იმ შემთხვევაში, როდესაც გასამშრალებელი მასალა იყრება მიწაზე და ხეების ჩრდილოს ქვეშ, უზრუნველყოფილია შემთხვევით წამოხულ წვიმით დასველებისაგან და ამასთანავე ერთად თავისუფალია გარეშე მინარევეებისაგან.

რაც შეეხება საკითხს, თუ რა რაოდენობის მოკრეფას შესძლებს მუშა ხელი, ეს დამოკიდებულია ~~ფოთ~~

იპაჩ თაყ ხა სხპოხი მხეჯეპ

~~იმ ნიადაგზე, სადაც ხარობს~~ შმაგა და აგრეთვე თვით მომუშავეის უნარიანობაზე, რომელსაც შეუძლია 2—3 ფუთი მოკრიფოს დღეში. შვიდი ფუთი ნედლი ფოთლებისა გაშრობის შემდეგ იძლევა მშრალი ფოთლების ერთ ფუთს. ერთი ფუთი მშრალი ფოთლის ადგილობრივი მაგარი ფასი 13 მან. და 50 კ. უდრის, რა ფასშიაც ღებულობს მას სახმედვაქრობა.

წითელი გვირილას ან რწყილი-კალიას ყვავილები — Flores pyrethri rosei

ველურად მოზარდ მცენარეთა შორის მეტად საყურადღებო მცენარეს წარმოადგენს დიდრონ ყვავილებიანი გვირილას განსაკუთრებული სახე, რომლის თავდაპირველად მუქი წითელი ფერი შემდეგ ვარდის ფერად იცვლება. ასეთს უწოდებენ სახელად სპარსულ გვირილას, წითელ გვირილას ანუ რწყილიკალიას. ის იზრდება ბუჩქებად, რომლებისაგანაც ამოიზრდება ხოლმე 8—14—16 გოჯის სიმაღლის ყვავილის ღეროები. თესლის დამწიფების შემდეგ უკანასკნელნი ხმება ხოლმე, მრავალ წლოვანი ძირი კი ვითარდება და რჩება შემდეგი წლისათვის. გვარჯილა იზრდება ჩვეულებრივად მთების ისეთ ადგილებში, რომელთა სიმაღლე დაახლოებით ზღვის დონეს ზემოდ 4500—6800 ფუტს აღწევს. დიდი რაოდენობით გვხვდება ის ალბულალისა, სოფ. წალკასა, სოფ. ჯალალ-ოღლუ და კარაკლისის ახლო მახლო მიდამოებში; გარდა ამისა კავთისხევისა და მანგლისის შუა. გვხვდება აგრეთვე დიდი რაოდენობით ზოგიერთ მდინარეების სათაურებთან, რაგორც მაგალითად აქსტათა, ბორჩალა და სხვ.

ყვავილობს ჩვეულებრივად სიცოცხლის მეორე წლის განმავლობაში, დაახლოებით მაისის დამლევებიდან და გრძელდება ერთი თვე. ზოგიერთ ცალეების აყვავილებას კი ადგილი აქვს მცენარის სიცოცხლის პირველ წელსვე. წითელი გვირილას ჯერ კიდევ გაუმშრალებელ ყვავილს აქვს სუსტი სუნი, მაგრამ გაშრობის შემდეგ სუნი მისი მეტად ძლიერდება.

იხმარება მხოლოდ ყვავილები, რომელთა კრეფას იწყებენ აყვავილების დაწყების რამოდენიმე დღის შემდეგ მზიან დღეში და თუ ცვარიანი დილა იყო, ცვარის გაშრობის შემდეგ იმავე წესებით რომელიც იყო გამოთქმული ზემოთ შმაგას შესახებ.

თვით გაშრობას აწარმოებენ იმდაგვარადვე, როგორც შმაგას.

რაოდენობა, რომელიც შეუძლია ერთ მუშა ხელს შეკრიფოს, დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა სიხშირით შეხვდება, მას მოსაკრეფი ყვავილები და აგრეთვე თვით მუშის სიძარღვზე. ისეთ ადგილებში, სადაც რწყილი-კალია ხშირად ხვდება, ერთ მუშა ხელს შეუძლია შეაგროვოს ნედლი ყვავილი ორ ფუთამდე. 3 ფუთი ნედლი ყვავილებისა იძლევა გაშრობის შემდეგ ერთ ფუტს. ერთი ფუთი რწყილი-კალიას მშრალი ყვავილების მაგარი ფასი 7 მან. და 50 კ. უდრის.

ტუხტი — *Althaea officinalis*

ტუხტი წარმოადგენს მრავალ-წლოვან, ბალახოვან მცენარეს, რომელიც საქართველოში მეტად გავრცელებულია და იზრდება ნოტიო ადგილებში. სიცოცხლის პირველი წლის განმავლობაში მცენარე იძლევა დაახლოებით 1 მეტრის სიმაღლის, პირდაპირმდგარ, ტოტებიან, ნაცრის ფერ მწვანე ბუსუსებით მოცულ, წვ-

რილ ღეროებს. ფოთლები აქვს ყურწიანი, მორიგეობით განწყობილი და მრავალ კბილიანი. ქვემო ფოთლები კვერცხის მოყვანილობისაა და თითქმის ხუთად დანაკვეთილი; ზემო ფოთლებს კი მოგრძო კვერცხის მოყვანილობა აქვს და სამად დანაკვეთილია. ღია ვარდის ფერი ყვავილები მოთავსებულია ყოთლების ილ-ლიებში. ნაყოფი მშრალია და შემოგარსულია დარჩენილი ჯამაკით. ყვავილობს ივნისს-ივლისსა და აგვისტოში, იმის და მიხედვით თუ რა ადგილას, უფრო თბილ თუ შედარებით გრილ ადგილას იგი იზრდება თესლს აქვს თირკმელისებური შეხედულება, ორმხრივ შეტკეპნილია და მუქი ზანგელა ფერის.

მკურნალობაში იხმარება მხოლოდ ძირები. ჯერ კიდევ 1916 წლის ცნობებით რუსეთს ესაჭიროებოდა 4.000 ფუთი გასუფთავებულ და გამშრალ ტუხტის ძირებისა. როგორც ვხედავთ, ტუხტის ძირებზე დიდი მოთხოვნილება იყო და მას შემდეგ ეს მოთხოვნილება უფრო გადიდდა.

თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ტუხტის ძირების დაგროვება სწარმოებს ნოემბრიდან თებერვლის დამლევამდე, ჩვენთვის ცხადი იქნება, რომ ეს დრო შესაძლებელია ჩვენ გლახა, როდესაც ის შედარებით თავისუფალია, სარგებლიანად გამოიყენოს.

აი სწორედ ამისათვის ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია ტუხტის ძირების მოგროვების შესახებ საჭირო ცნობები მოვიყვანოთ.

ტუხტის ძირების მიწიდან ამოთხრა, როგორც ზემოდ აღნიშნული იყო, შეიძლება წარმოებულ იქნას ნოემბრიდან თითქმის თებერვლის დამლევამდე, ერთი სიტყვით, დაწყებული იმ დროიდან, როდესაც ღეროები მის ფოთლებინათ უკვე გამხმარია და იმ დრომ-

დე, სანამ მცენარე ამოსვლას დაიწყებდეს. ამგვარად ვინაიდან ველურად მოზარდ ტუხტის ძირების ამოთხრა გვიხდება სწორედ იმ დროს, როდესაც მას ნადაგის ზემოდ აღარავითარი შეიძლება ითქვას დამახასიათებელი ნიშნები აღარ ურჩება გარდა გამხმარ, ღეროებისა, ამისათვის იმ ადგილების, სადაც ტუხტი იზრდება, დათვალიერება უნდა ჯერ კიდევ მაშინ როდესაც მცენარე ყვავის. ეს არის საჭირო იმისათვის, რომ ის, ვინც ზამთრის ხანაში ტუხტის ძირების მოთხრას იკისრებს, დარწმუნდეს ტუხტი მართლაც და იმ ადგილებში ღია ვარდისფერ ყვავილებიანია, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ გამოსადეგია მკურნალობაში.

მიწიდან ტუხტის ძირების ამოღებისას კი მუშახელი უნდა ცდილობდეს არ დააზიანოს ბარით ძირები, რადგან დაზიანებული ადგილები ცუდათ ირეცხება. ამოღებულ ტუხტის ძირებს, რომლებიც უნდა იყოს არა ნაკლებ ნეკის სიმსხოსი, წააჭრიან ზემო ნაწილს, ესე იგი იმ ნაწილს, საიდანც მომავალში უნდა აღმოცენებულიყო ღეროები, მოათავსებენ ამონათხარ მიწაში და ზემოდანაც მიწას გადააყრიან. ეს იმისთვის არის საჭირო, რომ ამავე ადგილას შემდეგშიაც ამოვიდეს მცენარე ტუხტი.

ამოთხრილ ძირებს რეცხენ წყლით, რომ შეცილდეს მიწა, რის შემდეგ ჯერ კიდევ ნედლს (თუ გახმა შემოქერქვა მეტად გასაჭირი გახდება) შემოაცალიან ქერქს დანის საშუალებით (ფხეკენ). გახვევებული მთავარი ძირები გამოუსადეგარია. იხმარება გვერდითი ძირები რომლებიც მდიდარია ლორწოთი. გაფხეკილ ძირებს ჩლეთენ იმ მიზნით, რომ ადვილად მოხდეს მათი გაშრობა და ჩელტებზე მოთავსების შემდეგ აშ

რობენ თბილ ადგილას. გაშრობისას ყურადღება უნდა მიექცეს, რომ იმ ადგილას, სადაც გაშრობა იქნება წარმოებული, ბოლი არ იქნეს, რაც, ცხადია, მასალას გააფუჭებს. გარდა ამისა ტემპერატურა ოთახში არ უნდა აღემატებოდეს 35°-ს C-ით, წინააღმდეგ შემთხვევაში ძირები გაყვითლდება ადვილად და გაფუჭდება.

ამით თავდება ტუხტის ძირების მოგროვების საქმე. 5 ნაწილი მიწიდან ამოღებული ძირებისა ზემოაღნიშნულ წესით დამუშავებულ და გამშრალებულ მასალის 1 ნაწილს იძლევა.

ტუხტის ძირების გამომშრალების პროცესის დამთავრებია კრიტერიუმი (საზომი) ის არის, რომ ისინი ადვილად ტყდება.

ამგვარად გამომშრალებული ტუხტის ძირები უნდა შენახულ იქნეს მშრალ ადგილას. ნოტიო ადგილას შენახული იკიდებს ობს და მჟავდება.

ერთ კარგ მუშა-ხელს შეუძლია დღის განმალობაში ამოთხაროს ტუხტის ძირები დაახლოვებით ორ ფუთამდე და მეტიც იმისდა ზინდევით, თუ როგორ არის ამოსაღები მცენარე გავრცელებული და ამასთანავე ერთად როგორ ბეჯითად იმუშავებს მუშა. თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ზემოაღნიშნულ წესით დამუშავებული გამშრალი ძირების 1 ფუთის ღირებულება 7—8 მანეთს უდრის, დავრწმუნდებით, რომ ეს მუშა ხელისაფვის სარგებლიან საქმეს წარმოადგენს.

შროშანა. *Conwallaria majalis*

ვინ არ იცის და ვის არ უნახავს მეტად ლამაზი, სურნელოვანი, უჯამაკო, თეთრ ყვავილიანი და მრავალ-წლოვანი მცენარე—შროშანა, უკანასკნელის

ყვაველი მისივე ფოთლებ შუაა მოთავსებული, თითქმის ყველას უკავია ხელში ან მიმაგრებული აქვს გულზე მაისში სწორედ მაშინ, როდესაც ეს მცენარე ყვავის.

მიუხედავად იმისა, რომ შროშანას თითქმის ყველა იცნობს და ყველამ იცის, თუ რა დიდი რაოდენობით იგი იზრდება ჩვენს ტყეებში, ბევრმა არც კი იცის, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს მას მკურნალობაში, როგორც გულის მოქმედების მომწესრიგებელ საშუალებას და ბევრმა არ იცის აგრეთვე თუ რა დიდი საჭიროებაა მასზე.

მიუხედავად შროშანას ყვაველების დიდი საჭიროებისა, უკანასკნელი პირდაპირი დანიშნულებისათვის არ იკრიფება ჩვენში ჩვენივე მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად, მაშით, როდესაც შეგვიძლია ამ ყვაველების ექსპორტიც ვაწარმოოთ.

შედგეი ჩვეი ასეთი დაუდევრობისა ის გახლავთ, რომ თითქმის ყოველწლიურად შროშანას ყვაველების წვეთებში ჩვენ საჭიროებას განვიცდით და ავადმყოფი უწამლოდ გვრჩება. ამავე დროს ჩვენ ტყეებში ყოველწლიურად იღუპება აღნიშნულ ყვაველების მეტად დიდი რაოდენობა. ასეთი მდგომარეობა ნორმალური არაა. ვფიქრობთ საჭიროა გამოყენებულ იქნას შროშანას ყვაველები არა მარტო ჩვენი საჭიროებისათვის, არამედ უნდა იქცეს ის საექსპორტო საგანად. ამისათვის საჭიროა მისი სათანადო მოკრეფა.

ვინაიდან შროშანა ყველას მიერ ცნობილია, ამიტომ მისი აღწერა ზედმეტად მიგვაჩნია, აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ სიცოცხლის პირველი წლის განმავლობაში იგი მხოლოდ ფოთლებს იძლევა. მეორე წელს ყვავის და მესამე წლის განმავლობაში იძლევა ლუ-

ქისებრ წითელი ფერის ნაყოფს. მკურნალობაში იხ-
მარება ყვავილები. მათი მოკრეფისას (რომელიც გაია-
ფების მიზნით ბავშვების მიერ უნდა წარმოებდეს) ყუ-
რადღება უნდა მიექცეს, რომ მხოლოდ ახლად გაშ-
ლილი ყვავილები ღეროებიანად იკრიფებოდეს. ის
ყვავილები, რომლებიც უკვე გაყვითლებულია არ ვარ-
გა მოსაკრეფად.

მოკრეფილი ყვავილები არ უნდა იქნეს დაქყლე-
ტილი, მაშასადამე კალათში მოთავსებისას დატენა
მათი დაუშვებელია. დაქყლეთილი ან მაგრად კალათ-
ში ჩატენილი შავდება გაშრობისას და ფუჭდება.

ყვავილების ის ნაწილი, რომლის გაშრობაა გან-
ზრახული, უნდა მოთავსებულ იქნეს წმინდათ მოქ-
სოვილ ჩელტებზე (კარგათ მოწყობილ გასაშრობ
ოთახებში უმჯობესია ნახმარი იქნეს მოთუთიებული
ბადეები) და უკანასკნელი კი თბილ ოთახში, რომელ-
შიაც ჰაერი კარგად უნდა მოძრაობდეს, ან და ისეთ
სახლების სხვენებზე, რომელთა სახურავი თუნუქისაა.
გასაშრობ ყვავილების სხვენებზე ან ბადეებზე გაშლი-
სას ყურადღება უნდა მიექცეს, რომ ყვავილები არ იქ-
ნეს სქლად დაყრილი.

გაშრობის შემდეგ ყვავილებს აშორებენ ღეროებს,
გამოაცლიან მტვერს საცერის საშუალებით და ინა-
ხავენ კარგად დახშულ თუნუქის ან ხის ყუთებში. გაშ-
რობისას ყვავილების მეტად სასიამოვნო სუნი იკარგება.

ნედლი ყვავილების 8—9 ნაწილი იძლევა მშრალ
ყვავილების ერთ ნაწილს.

ნედლი ყვავილების 1 ფუთის მაგარი ფასი შეად-
გენს 12 მანეთს. ხოლო ერთი ფუთი მშრალი ყვავილე-
ბის ღირებულება კი განისაზღვრება 40 მანეთით.

მოცვი—*Waccinium myrtillus*

საქართველოში ბუჩქნარი მოცვი მეტად გავრცელებულია და მას კარგად იცნობს გლეხობა. ჩვეულებრივად მოცვი ბუჩქნარს წარმოადგენს რომელიც სიმაღლით 30-40-იდან 100-120 cm-ს აღწევს, აქვს პირდაპირ მდგარი ღერო, რომელიც ტოტიანდება. კვერცხისებური მოყვანლობისა ფოთლები მოკლე ყურწიანია, ოდნავ ტყავისებური და წვერილად მრგვალად დაკბილული, რომელნიც შემოდგომით ჩამოცივია ხოლმე. ყვავის მარცხა და იენისში. ფოთლების ილღებში მოთავსებული ბურთულისებური პატარა ყვავილები მომწვანო ვარდის ფერისა. ნაყოფი წვენიანია, შავი, მრავალთესლიანი და დაახლოვებით 8 მილიმეტრის დიამეტრისა. უკანასკნელი მწიფდება ივლის-აგვისტოში. მკურნალობაში იხმარება მწიფე ნაყოფი, რომელსაც კრეფენ ~~საუფლოად~~ ივლისის ან აგვისტოს დამლევს, იმისდა მიხედვით იხრდება მცენარე უფრო თბილ თუ გრილ ადგილებში. მოკრეფილ მასალას აშრობენ სპეციალურ საშრობებში ან და ამ მიზნით შეიძლება, სოფლად გამოყენებულ იქნას რუსული ღუმელი. რუსული ღუმელის გამოყენებისას რომ უკანასკნელში რაც შეიძლება მოცვის მეტი რაოდენობა მოთავსდეს, თვით ღუმელში აკეთებენ ერთგვარ თაროებს. ამ მიზნით ისეთ ოთხ კუთხიან (დაახლოვებით ერთი გოჯის სისქის) ჩარჩოებზე, რომელნიც შეიძლება მოთავსდეს ღუმელში, დააკრავენ ხოლმე მოთუთიებულ ბადეს თაროებზე დაჰყრიან ხოლმე მოცვის ნაყოფს და მათი ცხელ ღუმელში შედგომის შემდეგ აშრობენ რამოდენიმე (7—8 საათი) საათის განმავლობაში. გამოშრობილად ითვლება მოცვის ნაყოფი, თუ ისინი უკვე

აღარ ეწებება ერთი მეორეს თუნდაც მაგიდაზე მათს დაყრისას.

ჩვეულებრივად ლუმელში ქვედა თაროზე მოთავსებული მოცვის ნაყოფები უფრო ადრე შრება, ვიდრე ზემო თაროებზე. ამიტომაც უწინ გასინჯავენ ძირა თაროზე მოცეს და, თუ იგი უკვე გამშრალებულია, იმ შემთხვევაში თაროს გაცლიან და ზემოდ მყოფ თაროებს კი იმავე რიგით, როგორც დალაგებულა, ჩამოწევენ ქვემოდ. ამგვარად ლუმელში განთავისუფლება ზემო თაროს ადგილი. განთავისუფლებულ ადგილას ათავსებენ გაცარიელებულ თაროს და მასზე ჰყრიან ხოლმე ახლად გასაშრობ ნაყოფებს. გამშრალება შეიძლება იქნეს ნაწარმოები თუნუქით დახურულ სხვენებზედაც წმინდათ მოქსოვილ ჩელტებზე. მოცვის ნაყოფი ითვლება გამშრალებულად თუ 8 ნაწილი ნედლი ნაყოფების გამომშრალების შემდეგ მიღებული იქნა მასალის ერთი ნაწილი.

გამომშრალებული მოცვის ნაყოფს ტილოს ტომრებში მოთავსების შემდეგ ინახავენ მშრალსა და ისეთ ადგილას, სადაც ნიაფი კარგად მოძრავობს. საჭიროდ მიგვაჩნია აღვნიშნათ, რომ თუ მოცვის ნაყოფი სათანადოთ გამოუმშრალებელი იქნა შენახული, იგი დაიწყებს დუღილს, დაობდება და უვარგისად გახდება. ამისათვის საჭიროა გამომშრალების პროცესს განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს.

